

Stavovi mladih o osobama starije životne dobi

Klarić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:290305>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Marija Klarić

**STAVOVI MLADIH O OSOBAMA STARIJE
ŽIVOTNE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Diplomski studij socijalnog rada

Marija Klarić

STAVOVI MLADIH O OSOBAMA STARIJE
ŽIVOTNE DOBI

DIPLOMSKI RAD

Prof.dr.sc. Silvia Rusac

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
1.1.	Teorijski okvir- teorija kontakta	3
1.2.	Stavovi o starijim osobama.....	4
1.3.	Dosadašnje spoznaje o stavovima prema starijim osobama	7
1.4.	Svrha i praktične implikacije istraživanja	9
2.	Ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja	11
3.	Metoda istraživanja.....	12
3.1.	Sudionici	12
3.2.	Postupak.....	12
3.3.	Mjerni instrument	14
3.4.	Obrada podataka	15
4.	Rezultati	16
4.1.	Odnos između kontakta sa starijim osobama i stavova o starijim osobama	16
4.2.	Odnos između sociodemografskih obilježja i stavova o starijim osobama	17
4.3.	Odnos između stanovanja sa starijim osobama i stavova prema starijim osobama	19
5.	Rasprava.....	19
5.1.	Kontakti sa starijim osobama i stavovi o starijim osobama	20
5.2.	Sociodemografska obilježja i stavovi o starijim osobama.....	22
5.3.	Stanovanje sa starijim osobama i stavovi o starijim osobama.....	24
5.4.	Ograničenja istraživanja	25
6.	Zaključak	27
	Popis tablica	28
7.	Literatura.....	28

Stavovi mladih o osobama starije životne dobi

Sažetak

S obzirom da trenutna skupina mladih osoba preuzima odgovornost za dobrobit sve većeg broja osoba starije životne dobi, pitanje stavova i odnosa prema osobama starije životne dobi postaje sve relevantnije. Kako dosadašnja istraživanja pokazuju da stavovi mladih osoba prema starijim osobama utječu na kvalitetu života te na položaj starijih osoba u društvu, ovim istraživanjem se nastojao dobiti uvid u stavove mladih osoba prema osobama starije životne dobi.

Polazišnu teorijsku osnovu ovog istraživanja je činila hipoteza optimalnog kontakta, odnosno Allportova teorija kontakta, a ciljevi ovog istraživanja su bili 1) ispitati odnos između učestalosti kontakta, percipirane kvalitete kontakta i stavova mladih prema starijim osobama te 2) utvrditi odrednice stavova prema starijim osobama kod mladih u kontekstu sociodemografskih obilježja. Istraživanje je provedeno metodom web ankete na uzorku od 506 mladih osoba u dobi od 18 do 35 godina koje žive na području Republike Hrvatske.

Rezultati istraživanja pokazuju kako su stavovi mladih osoba prema starijima neutralni, te naginju ka pozitivnim stavovima, odnosno na samoj su granici između neutralnih i pozitivnih. Potvrđena je i pozitivna povezanost između učestalosti kontakta, procijenjene kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama. Nadalje, potvrđeno je da postoji razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika te spol ispitanika. Uz to, rezultati pokazuju da dob ispitanika nije značajno povezana sa stavovima prema starijim osobama, te između stanovanja sa bakom/djedom i stavova prema starijim osobama nije pronađena statistički značajna razlika.

Dobiveni rezultati su u skladu s dosadašnjim istraživanjima te ukazuju na potrebu poticanja programa kojima bi cilj bio omogućavanje i poticanje međugeneracijskog kontakta između mlađih i starijih osoba.

Ključne riječi: starije osobe, stavovi prema starijim osobama, međugeneracijski kontakt

Young people attitudes towards the Elderly

Abstract

As the current group of young people takes responsibility for the well-being of an increasing number of older people, the issue of attitudes and attitudes towards older people is becoming increasingly relevant. As previous research shows that the attitudes of young people towards the elderly affect the quality of life and the position of the elderly in society, this research seeks to gain insight into the attitudes of young people towards the elderly.

The starting theoretical basis of this research was the hypothesis of optimal contact, i.e. Allport's theory of contact, and the objectives of this research were 1) to examine the relationship between contact frequency, perceived quality of contact and attitudes towards the elderly and 2) to determine the attitudes towards the elderly in young people, in the context of sociodemographic characteristics. The research was conducted using a web survey on a sample of 506 young people aged 18 to 35 living in the Republic of Croatia.

The results of the research show that the attitudes of young people towards the elderly are neutral, and they tend towards positive attitudes, ie they are on the border between neutral and positive. The positive correlation between the frequency of contact, the assessed quality of contact and attitudes towards the elderly was also confirmed. Furthermore, it was confirmed that there is a difference in attitudes towards the elderly with regard to the level of education of the respondents and the gender of the respondents. In addition, the results show that the age of the respondents is not significantly related to attitudes towards the elderly, and no statistically significant difference was found between living with grandparents and attitudes towards the elderly.

The obtained results are in line with previous research, indicating the need to encourage programs aimed at enabling and encouraging intergenerational contact between younger and older people.

Key words: older people, attitudes towards older people, intergenerational contact

Izjava o izvornosti

Ja, Marija Klarić (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

(potpis studenta)

Datum: 1.6.2022.

1. Uvod

Kada se usporedi dobna struktura stanovništva Hrvatske s dobnom strukturom stanovništva drugih europskih zemalja vidljivo je da je da Hrvatska spada u skupinu zemalja s vrlo starim stanovništvom kao i Francuska i Švedska (UN, 2004.). Prosječna dob stanovnika Hrvatske 2011. je iznosila 41,7 godina, dok je udio osoba starijih od 65 godina iznosio 15,6%, a trend daljnjeg starenja stanovništva se predviđa i u budućnosti (Nejašmić i Toskić, 2013.). Prema Ujedinjenim narodima (2019.) brzo starenje stanovništva te stalno povećanje životnog vijeka u cijelom svijetu predstavljaju jedan od najvećih društvenih, ekonomskih i političkih transformacija našeg vremena.

Na početku je potrebno objasniti pojam starije osobe, međutim, valja istaknuti kako niz čimbenika utječe na određenje granice kraja zrele dobi te početka starije dobi. To su primjerice, različita očekivanja oko trajanja života, različiti stupanj razvijenosti pojedinih područja te različito percipiranje starijih osoba u različitim kulturama (Čulo, 2014.). S obzirom na sve navedeno, danas na svjetskoj razini ne postoji definicija pojma starije osobe koja je općeprihvaćena. S jedne strane, postoje definicije starijih osoba koje se temelje na promjeni uloge osobe u društvu, a s druge, definicije koje se temelje na promijenjenim sposobnostima osobe. Ipak, najraširenije su definicije koje se temelje na kronološkoj dobi pojedinca, no valja istaknuti kako ne postoji općeprihvaćena, odnosno standardna numerička granica koja označuje početak starije dobi (Kowal i Dowd, 2001.). Povećanjem očekivane životne dobi pojedinca te promjenom životnog stila dolazi do promjene koncepta starosti, odnosno starije dobi. U prošlosti je tek manjina stanovnika živjela do šezdesete godine i šezdesetogodišnjaci su smatrani starima, dok se danas osobe koje su navršile šezdeset godina sve češće doživljavaju kao pripadnike srednje dobi (Sanderson i Scherbov, 2008.). U Europi se početak starije dobi najčešće veže uz dob koja je zakonski određena za umirovljenje, a to je 65 godina života, dok Ujedinjeni narodi navode da su starije osobe one koje su starije od 60 godina (Čulo, 2014.).

U starenju se podrazumijevaju promjene odnosa društva i pojedinaca prema starijim osobama (Bara i Podgorelec, 2015.; Grebenc, 2014.). Navedene promjene se očituju u promjeni društvenih aktivnosti te u promjeni interakcija i uloga osoba starije životne dobi. Navedena se promjena odvija u pozitivnom i negativnom smjeru, a

vidljiva je u odnosu drugih, uglavnom mlađih generacija prema starijim osobama, u promjeni materijalnih i socijalnih uvjeta života te u sposobnosti upravljanja društvenim životom jer se ta sposobnost smanjuje. U novijem razdoblju postoje oprečna mišljenja spram starijih osoba (Jedvaj i sur., 2014.; Kite i Smith Wagner 2002.). S jedne strane, u nekim visokorazvijenim zemljama starije osobe uživaju visoki ugled. To se može pripisati njihovoj brojnosti, ali i uvažavanjem od strane političara. U nekim zemljama su umirovljenici postali aktivni sudionici društvenih odluka što je vidljivo u mnogobrojnim umirovljeničkim udrugama te u mogućnosti izbornog glasovanja (Tomečak i sur., 2014.). Ekonomski i tehnološki uvjeti te socijalna i zdravstvena zaštita, prisutna u suvremenom društvu, doprinijeli su produljenju životnog vijeka, ali i očuvanju potencijala starijih osoba (Ranzijn 2002., prema Bara i Podgorelec, 2015.).

Suprotno tome, iako raste svijest o vrijednosti znanja i iskustava starijih osoba, u većini društava je još uvijek prisutno isključivanje, marginaliziranje i/ili diskriminiranje osoba starije životne dobi (Kite i Smith Wagner 2002.). Phillipson (1998.) navodi da se starije osobe sve više promatra kao opterećenje društva, a s njime se slažu Jedvaj i suradnici (2014.) koji navode da su starije osobe u dvadesetom stoljeću bile glava kućanstva, dok su danas nerijetko ovisni članovi kućanstvima svojih potomaka. Štifanić (2018.) navodi da se starost u suvremenom društvu povezuje s bolešću, neaktivnošću i ovisnošću. Današnji položaj starijih osoba u društvu, gdje oni više nisu jedini čuvari znanja i informacija, a suvremena civilizacija je sve više usmjerena prema mladima, može biti plodno tlo za nastanak negativnih stavova prema starijim osobama (Čapo-Žmegač, 1996.; Bara i Podgorelec, 2015.).

Brojni autori (Bousfield i Hutchison, 2010.; Bara i Podgorelec, 2015.; Zovko i Vukobratović, 2017.) se slažu oko toga da starost predstavlja samo kronološku dob. Međutim, u društvu, a posebice među mladim osobama i dalje postoji određena netrpeljivost prema starijim osobama, a to ima značajan utjecaj na kvalitetu života starijih osoba (Zovko i Vukobratović, 2017.). Sve mlade osobe u budućnosti očekuje starost, no to kako oni sada doživljavaju starije osobe uvjetuje položaj starijih osoba u društvu. Negativan stav mladih osoba prema osobama starije životne dobi ima dalekosežne posljedice za pojedince, ali i društvo u cjelini. Upravo zbog toga je od iznimno velike važnosti da stanovništvo starije životne dobi uživa potporu mladih

osoba. Stoga se ističe nužnost organiziranja različitih aktivnosti koje bi bile usmjerene povezivanju mlađih i starijih osoba te na taj način neposredno utjecale na stvaranje pozitivnih, odnosno mijenjanje postojećih negativnih stavova mladih osoba o osobama starije životne dobi (Harwood i Giles, 1992.). Osim toga, stavovi mladih osoba o starenju i starosti su vrlo važni jer će u bližoj budućnosti upravo ti mladi biti pružatelji skrbi starijim osobama te možemo pretpostaviti da će stariji, ukoliko mladi imaju negativnije stavove o njima, imati lošiju skrb i lošiju kvalitetu života (Zovko i Vukobratović, 2017.).

Rezultati istraživanja o stavovima, svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, pokazuju kako trećina ispitanika smatra da su starije osobe manje sposobne od mlađih (Ured pučke pravobraniteljice, 2017.). Slični su i rezultati stranih istraživanja koja navode da u društvu prevladavaju mišljenja o starijima kao nesposobnima da doprinesu društvu što dovodi do toga da postaju nepotrebni članovi zajednice (Kite i Johnson, 1988., prema Nelson, 2002.). Navedeni rezultati istraživanja su u skladu s rezultatima istraživanja Rusac i suradnika (2013.) koje navodi da prema mišljenju starijih osoba u društvu prevladavaju predrasude o besposličarenju starijih osoba te da starije osobe nisu korisne u društvu. U istraživanju u SAD-u, gotovo 80% ispitanika u dobi od 60 ili više godina izjavilo je da su bili diskriminirani zbog svoje dobi (Palmore, 2001.), dok je istraživanje Abrams i suradnika (2009.) u Europi pokazalo da je starosna dob najčešća vrsta diskriminacije, češća i od diskriminacije na temelju spola, etničke pripadnosti, invaliditeta, vjere ili seksualne orijentacije.

S obzirom na rasprostranjenost negativnih stavova prema starijim osobama i brzog starenja stanovništva, postoji hitna potreba za razumijevanjem čimbenika koji dovode do razvoja negativnih stavova prema starijim osobama kod mladih ljudi, kako bi se ti negativni stavovi mogli smanjiti.

1.1. Teorijski okvir- teorija kontakta

Kontakt među različitim skupinama je važan čimbenik koji određuje društvenu dinamiku i odnose između članova različitih grupa. Jedna od najčešće spominjanih teorija kojom se objašnjava smanjenje negativnih stavova prema članovima drugih grupa jest Allportova hipoteza optimalnog kontakta (Allport, 1954.). Hipoteza

optimalnog kontakta govori da je kontakt s članovima vanjskih grupa jedan od faktora koji utječu na smanjenje predrasuda prema članovima vanjske grupe, odnosno na stvaranje pozitivnih stavova o članovima te skupine. Prema Allportu (1954) priroda kontakta se dijeli na kvantitetu kontakta, koja obuhvaća učestalost kontakta i broj osoba u kontaktu, te kvalitetu kontakta koja obuhvaća različite aspekte kontakta, odnosno društveno ozračje kontakta. Teorija kontakta je primarno usredotočena na kvalitetu kontakta između pripadnika različitih grupa te bi prema njoj negativni stavovi trebali biti smanjeni ukoliko su zadovoljeni određeni uvjeti. Allport (1954.) navodi da se navedeni uvjeti odnose na postojanje istog statusa osoba koje su u kontaktu, zajedničkog cilja, međusobne ovisnosti sudionika u kontaktu, odnosno potrebe za suradnjom u postizanju cilja te podrške institucija.

Hipoteza optimalnog kontakta je često provjeravana korištenjem različitih istraživačkih metoda u raznolikim kontekstima i skupinama te predstavlja jednu od najbolje obrazloženih hipoteza u društvenim znanostima. Pregled istraživanja na tu temu vidljiv je u metaanalizi Pettigrew i Tropp (2006.) gdje je analizirano više od 515 istraživanja, čiji rezultati su pokazivali da je između kontakta s članovima vanjske grupe i pozitivnih stavova prema vanjskoj grupi prisutna srednja do visoka povezanost. Hipoteza optimalnog kontakta se najčešće proučavala u kontekstu rasnih predrasuda, međutim, istraživači su otkrili da kontakt može smanjiti negativne stavove prema članovima različitih grupa koje se nalaze na marginama društva (Pettigrew i Tropp, 2006.). Primjerice, istraživanje Lee i suradnika (2004.) je pokazalo da je efekt kontakta značajan i u situacijama u kojima nisu bili ispunjeni idealni uvjeti kontakta, odnosno sama kvantiteta kontakta pokazala se važnom za poboljšanje stavova o članovima vanjske grupe.

1.2 Stavovi o starijim osobama

Postoji velik broj autora i radova koji se bave stavovima, a samim time postoji i niz definicija stavova. Primjerice, stav možemo definirati kao naučenu evaluaciju pojedinog objekta, odnosno osobe, mjesta ili činjenice, koja utječe na misli i akcije (Bohner, 2003.; Thompson i McCreary, 2003.) Aronson i suradnici (2005.) stav definiraju kao trajno vrednovanje ljudi, objekata ili ideja, a s njima se slažu i Petz

(2005.) te APA (2020.) koji stav definiraju kao stečenu, nepromjenjivu i stabilnu strukturu pozitivnih ili negativnih osjećaja, vrednovanja i odnosa prema nekom objektu. Međutim, dio autora se s tom definicijom ne slaže jer smatraju da stavovi nisu trajni, već su podložni mijenjanju (Perloff, 2003.; Aronson i sur., 2005.; Allport, 1972.). Slijedom toga, još je uvijek aktualna Allportova definicija stava u kojoj je stav definiran kao stanje spremnosti organizma koje je mentalno i neutralno te organizirano na iskustvu koje ima direktan utjecaj na relacije prema svim objektima i situacijama na koje se odnosi (Allport, 1972.).

Aronson i suradnici (2005.) navode da negativne ili neprijateljske stavove prema pripadnicima neke skupine nazivamo predrasudama. Ukoliko je osoba sklona hladnom i neprijateljskom ponašanju prema osobama starije životne dobi, ukoliko smatra da su sve starije osobe iste te ne zamjećuje ili zanemaruje njihove individualne osobine, možemo reći da osoba ima predrasude prema starijim osobama (Pennington, 1997.). Neke od predrasuda prema starijim osobama su da su stari ljudi neproduktivni, boležljivi, depresivniji, slabijih mentalnih funkcija, da većinom žive u prošlosti, stalno negoduju i tako dalje (Erber 2013., prema Bara i Podgorelec, 2015.). S druge strane, postoje određene države u svijetu gdje je jako malo predrasuda o starenju. Primjerice u Japanu se od malih nogu se uči da su starije osobe nositelji znanja, bez obzira na njihovo zanimanje (Despot-Lučanin, 2003.).

Stavovi mladih prema starijim osobama na različite načine utječu na osobe starije životne dobi. Primjerice, istraživanje Lin i Bryant (2009.) je pokazalo kako percepcija mladih osoba prema starijim osobama ima značajan utjecaj na sposobnost i želju starijih osoba za uključivanje u aktivnosti u društvu. Rezultati istraživanja Gerbenc (2014.) pokazuju da starije osobe rijetko prijavljuju pozitivne stavove društva, a kad to čine, primjeri su uglavnom iz njihove bliske društvene mreže. Stoga se stav društva uglavnom razumijeva kroz zadovoljstvo u svakodnevnim odnosima s članovima obitelji i drugim ljudima u zajednici. Ispitanici su isticali potrebu da ih se prihvati kao dostojne poštovanja drugih, a ne kao teret za društvo (Grebenc, 2014.). Olsen (1985.) navodi da je promjena percepcije društva prema starenju i starijim osobama odličan način na koji se može prevenirati bolest te promicati zdravlje jer potiče starije osobe na razne aktivnosti. Uz to, utvrđeno je i da osobe koje su u mlađoj dobi bile u češćem kontaktu sa starijim osobama, u starijoj dobi imaju bolje

zdravstveno stanje. Naime, međugeneracijski kontakt pridonosi reduciranju negativnih procjena starijih ljudi te smanjuje tjeskobu zbog starenja što može dovesti do smanjivanja straha od starenja jer osobe usvajaju pozitivne strategije uspješnog starenja (Jarrott i Savla, 2016.).

Brojni autori (Lin i Bryant 2009.; Runkawatt i sur., 2013.; Randler i sur., 2014.) ističu kako je percepcija društva prema starenju i osobama starije životne dobi različita diljem svijeta. Autori različito tumače na temelju čega mladi stvaraju stavove prema osobama treće životne dobi pa tako Lee (2009.) govori da se stavovi temelje na različitim stereotipima koji se vežu uz starije, dok Feenstra (2012., prema Veronek 2019.) govori da je obrazovanje vrlo važno jer pozitivno utječe na razvoj pozitivnih stavova prema starijim osobama. Zverev (2013.) navodi da mladi stvaraju stavove o starijima temeljem odgoja i okoline, a Holroyd i suradnici (2008.) ističu važnost vlastitog iskustva sa osobama starije dobi.

Ukoliko usporedimo kontakte djece i mladih sa starijim osobama danas i u proteklim desetljećima, vidljivo je da djeca i mladi danas imaju sve rjeđi kontakt sa starijim osobama. Stoga je vrlo vjerojatno da će upravo mediji biti ti koji će u razdoblju adolescencije utjecati na mlade ljude te formirati njihov identitet i vjerovanje o starenju i starijim osobama (Despot-Lučanin, 2003.). S obzirom na aktualnu kulturu hiperkonzumerizma i veličanje tako zvanog kulta mladosti može se primijetiti da se starije osobe u medijima prikazuju na negativan način što često utječe na oblikovanje mišljenja mladih osoba o starijima. Negativnoj slici o starosti i starijim osobama u današnjem društvu, pridonosi idealiziranje kulta mladosti kroz isticanje stereotipa o starijim osobama, odnosno navođenjem da su oni boležljivi, slabi, ružni, beskorisni, depresivni te gube pamćenje (Zovko i Vukobratović, 2017.). Povrh toga, u manjku kontakta između mladih osoba i osoba starije dobi mediji postaju glavni način međugeneracijskog povezivanja odnosno udaljavanja mlađih i starijih osoba što dovodi do stvaranja prostora za prihvaćanje stereotipa i negativnih stavova o starijim osobama (Bailey, 2010., prema Zovko i Vukobratović, 2017.).

Mladi i stariji se sve više udaljavaju te zbog toga nerijetko dolazi do formiranja negativne slike mladih o starijima (Bara i Podgorelec, 2015.). Istraživanje Ferrario i suradnika (2008.) provedeno u SAD-u pokazuje da je moguće promijeniti stavove prema starenju na bolje ukoliko se promijeni percepcija starijih ljudi te se fokus stavi

na pozitivne strane starenja. Uzun i suradnici (2019.) navode da obrazovanje mladih osoba treba uključivati edukaciju o pozitivnim učincima starosti te da je potrebno povezivati mlađe osobe sa osobama starije životne dobi. Naime, oni smatraju kako mladi u izravnom kontaktu sa starijima mogu osvijestiti potrebe starijih te prihvatiti starost kao neizostavan dio ljudskog života. Programi koji bi omogućili druženje i ostvarivanje međugeneracijskog kontakta, odnosno razmjenu iskustava mladih i starijih osoba bi bili izrazito korisni u smanjenju negativnih stavova prema starijim osobama te ih je stoga potrebno što više poticati (Uzun i sur., 2019.).

1.3. Dosadašnje spoznaje o stavovima prema starijim osobama

Većina istraživanja u kojima je proučavana hipoteza kontakta je provedena na odnosima međuetničkih i međunacionalnih skupina. Međutim, prednosti kontakta u smanjenju predrasuda o starenju i starijim osobama također su proučavana te su dokazane u brojnim studijama (Caspi, 1984.; Meshel i McGlynn, 2004.; Allan i Johnson, 2009.; Dooley i Frankel 1990.; Schwartz i Simmons, 2001.; Bousfield i Hutchison, 2010.; Berčan, 2014.; Christian i sur., 2014.; Tomašić, 2011.).

Caspi (1984.) je među prvima proširio kontaktna načela na sferu dobnih stavova, otkrivši da djeca koja su imala česte kontakte sa starijim pomoćnicima u razredu imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama općenito. Slično istraživanje su proveli i Meshel i McGlynn (2004.) na uzorku adolescenata, a rezultati su također pokazali pozitivnije stavove prema starijim osobama nakon kontakta sa starijim osobama. Allan i Johnson (2009.) su u svojoj studiji otkrili da studenti koji su radili uz starije osobe imaju pozitivnije stavove prema starijima te pretpostavljaju da je to zato što je njihovo kontaktno iskustvo bilo dobro, dok oni koji su živjeli sa starijim osobama imaju negativnije stavove prema starijima. Rezultati istraživanja Dooley i Frankel (1990.) pokazuju da je čestina kontakta sa starijim osobama pozitivno povezana sa stavovima prema starijim osobama, odnosno da osobe koje su u češćem kontaktu sa starijim osobama imaju pozitivnije stavove prema njima. S druge strane, istraživanje Schwartz i Simmonsa (2001.) na uzorku studenata je istaknulo važnost ispitivanja, ne samo učestalosti već i kvalitete kontakta. Naime, istraživanje Schwartz i Simmonsa (2001.) je pokazalo da učestalost kontakta nije povezana sa stavovima

prema starijim osobama, ali da kvaliteta kontakta predviđa povoljnije stavove prema starijima. Slične rezultate istraživanja su dobili i Bousfield i Hutchison (2010.) koji kažu da je kvaliteta kontakta pozitivno povezana sa stavovima i ponašanjima prema starijim osobama te je dokazano da kontakt smanjuje međugrupnu anksioznost. S dosadašnjim spoznajama se slažu i rezultati istraživanja Podhorecka i suradnika (2022.) koji pokazuju da su kontakti sa starijim osobama pozitivno i umjereno povezani sa stavovima prema starijim osobama.

Domaće istraživanje Tisaj (2018.) pokazuje da učenici uglavnom imaju neutralne ili blago pozitivne stavove o starijim osobama te da kontakt sa starijim osobama nije povezan sa njihovim stavovima o starijima. Suprotno tome, istraživanje Tomašić (2011.) pokazuje da pozitivnije mišljenje o starijim osobama imaju osobe koje s njima provode više vremena. Rezultati istog istraživanja pokazuju da je uz kvantitetu kontakta, važno mladim osobama osigurati kvalitetno provođenje vremena sa osobama starije životne dobi, ali ne samo s bakama i djedovima već i sa starijim osobama s kojima nisu u rodbinskoj vezi. Ručević i suradnici (2015.) su proveli istraživanje čiji rezultati pokazuju da su stavovi o starijim osobama povezani s kvalitetom, a ne s učestalošću kontakata s bakama i djedovima, ali i da nije utvrđena značajna povezanost između učestalosti i kvalitete kontakta sa osobama s kojima nisu u rodbinskoj vezi te stavova o starijim osobama.

Što se tiče razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na spol ispitanika, većina istraživanja (Hawkings, 1996.; Mijoč, 2015.; Yazici i sur., 2016.) pokazuje kako muški ispitanici imaju negativnije stavove prema starijim osobama u odnosu na ispitanike ženskog spola. Međutim istraživanje Kearney i suradnika (2000.) o stavu onkoloških zdravstvenih radnika prema starijim osobama je pokazalo da ne postoji značajna razlika o stavovima prema starijim osobama s obzirom na spol ispitanika.

Rezultati dijela istraživanja (Lambrinou i sur., 2005.; Hweidi i Al-Obeisat, 2006.) pokazuju da postoji povezanost između dobi i stavova prema starijim osobama, pri čemu osobe koje imaju više godina imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama. S druge strane, istraživanja (Mosher-Ashley i Ball, 1999.; Ručević i sur., 2015.) se slažu da dob ispitanika nije povezana sa stavovima o starijim osobama, a istraživanje Tisaj (2018.) je pokazalo da je znanje o starenju povezano sa stavovima o

osobama starije životne dobi na način da osobe koje imaju više znanja o starenju imaju i pozitivnije stavove prema starijim članovima društva. McConatha i suradnici (2004.) navode da je stupanj obrazovanja povezan sa stavovima prema starijim osobama, a to potvrđuju i brojna istraživanja koja će biti prikazana u nastavku. Bleijenberg i suradnici (2012.) su u Nizozemskoj proveli istraživanje koje je pokazalo da je stupanj obrazovanja povezan sa stavovima prema starijim osobama, odnosno da studenti medicine imaju bolje stavove na trećoj godini studija nego je to bilo u prvoj godini studija, a isto je potvrđeno i u istraživanju provedenom u Singapuru (Cheong i sur., 2009.) čiji rezultati su pokazali da su studenti treće godine studija medicine imali pozitivnije stavove o starijim osobama u odnosu na studente prve godine studija. Milutinović i suradnici (2015) su u Novom Sadu proveli istraživanje čiji rezultati pokazuju da pozitivnije stavove o starijim osobama imaju studenti koji su polazili tečaj gerijatrije. Istraživanje Podhorecka i suradnika iz 2022. godine također pokazuje da postoji povezanost između stupnja obrazovanja i stavova prema starijim osobama, a rezultati pokazuju da ispitanici koji pohađaju osnovnoškolsko obrazovanje imaju negativnije stavove prema starijim osobama u odnosu na osobe koje pohađaju više stupnjeve obrazovanja.

Rezultati istraživanja, koja su se bavila proučavanjem stanovanja sa starijim osobama i slikom o starijim osobama, odnosno stavovima o starijim osobama, su proturječni. Istraživanje provedeno na učenicima srednjih škola u Zagrebu (Mijoč, 2015.) pokazalo je da stanovanje sa osobama starije životne dobi utječe na sliku o starijim osobama na način da osobe koje su stanovale sa starijim osobama imaju pozitivniju sliku o starijima. S druge strane, strano istraživanje Allan i Johnson (2009.) pokazuje da oni koji su živjeli sa starijim osobama imaju negativnije stavove prema starijim osobama. Suprotno tome istraživanje Tisaj (2018.) je pokazalo da stanovanje sa starijim osobama nije povezano sa stavovima prema starijim osobama.

1.4. Svrha i praktične implikacije istraživanja

Starenje je važan problem suvremenog društva te raste interes znanstvenika za analizu procesa i problema starenja, ali raste i interes za pronalaskom načina i aktera rješavanja tog problema (Štifanić, 2018.). U skladu sa opisanim demografskim

trendom starenja stanovništva, odnosno povećanjem broja starijih osoba, neophodno je osvijestiti položaj starijih osoba u društvu. Odnosno, važno je dobiti uvid u stavove mladih prema starijim osobama jer kao što je ranije spomenuto stavovi mladih utječu na kvalitetu života starijih osoba (Zovko i Vukobratović, 2017.). Svrha ovog rada je razumijevanje čimbenika koji su povezani sa stavovima prema starijim osobama kako bi se mogli smanjiti negativni stavovi, a samim time i povećati kvaliteta života starijih osoba.

Iako postoji niz stranih istraživanja (Caspi, 1984.; Meshel i McGlynn, 2004.; Allan i Johnson, 2009.; Dooley i Frankel 1990.; Schwartz i Simmons, 2001.; Bousfield i Hutchison, 2010.) koja su se bavila temom kontakata i stavova prema starijim osobama, mali je broj domaćih istraživanja (Tisaj, 2018.; Tomašić, 2011.; Ručević i sur., 2015.) na ovu temu. Stoga je važno istražiti ovu temu i u drugim kulturama, odnosno u našem kontekstu. Ovim radom se nastoji dati doprinos spoznajama o stavovima mladih u Hrvatskoj prema starijim osobama. Dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj su bila usmjerena na učenike i studente, a ovo istraživanje nastoji obuhvatiti i mlade koji su u radnom odnosu. Osim toga, rezultati dosadašnjih istraživanja su nekonzistentni te se ne slažu postoji li ili ne povezanost između učestalosti kontakata i stavova prema starijim osobama. Kroz ovo istraživanje će se produbiti dosadašnje spoznaje te će se dodatno razjasniti odnos između kontakata i stavova prema starijim osobama. Dobiveni rezultati će moći poslužiti kao uvod u daljnja i cjelovitija istraživanja ili kao moguća smjernica u smanjenju negativnih stavova prema starijim osobama. Na osnovi dobivenih rezultata, ukoliko rezultati idu u smjeru da postoji pozitivna korelacija između kontakata i stavova prema starijim osobama biti će moguće planirati programe kojima će cilj biti smanjivanje negativnih stavova prema starijim osobama. Odnosno biti će poželjno poticati kontakte između mladih i starih te organizirati programe u kojima oni mogu zajedno sudjelovati i međusobno se upoznati. S druge strane, ukoliko će rezultati ići u smjeru da ne postoji korelacija između kontakata i stavova, odnosno da postoji negativna korelacija, ranije opisani programi neće biti djelotvorni u smanjenju negativnih stavova prema starijima, već će biti potrebno istražiti druge mogućnosti smanjenja negativnih stavova.

Slijedom svega navedenog u nastavku rada slijedi prikaz ciljeva, problema i hipoteza ovog istraživanja, opis metode istraživanja te prikaz dobivenih rezultata istraživanja, nakon čega slijedi rasprava i zaključak.

2. Ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja

Ciljevi ovog istraživanja su usmjereni na 1) ispitivanje odnosa između učestalosti kontakta, percipirane kvalitete kontakta sa starijim osobama i stavova mladih prema starijim osobama te 2) utvrđivanje odrednica stavova prema starijim osobama kod mladih koji žive na području Republike Hrvatske u kontekstu sociodemografskih obilježja.

Problem 1: Postoji li povezanost između učestalosti kontakta i procijenjene kvalitete kontakta sa starijim osobama sa stavovima prema starijim osobama?

Hipoteza 1: Očekuje se pozitivna povezanost između učestalosti kontakta i procijenjene razine kvalitete kontakta sa starijim osobama, pri čemu se očekuje da će osobe koje imaju češći kontakt sa starijim osobama te osobe koje procjenjuju kvalitetu kontakta sa starijim osobama višom iskazivati pozitivnije stavove prema starijim osobama.

Problem 2: Postoji li razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na pojedina sociodemografska obilježja?

Hipoteza 2: Postoje razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na sociodemografska obilježja mladih, pri čemu se očekuje da će osobe ženskog spola, starije osobe i osobe višeg stupnja obrazovanja imati pozitivnije stavove prema starijim osobama.

Problem 3: Postoje li razlike u stavovima prema starijim osobama između osoba koje su stanovale sa bakom/djedom i osoba koje nisu stanovale sa bakom/djedom.

Hipoteza 3: Ne očekuje se razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stanovanje s bakom/djedom.

3. Metoda istraživanja

3.1. Sudionici

Stavovi prema starijim osobama se oblikuju od najranijeg djetinjstva, postupno se kristaliziraju tijekom adolescencije te se ukorjenjuju u vrijeme mladosti (Despot-Lučanin, 2003.). U skladu s tim, ciljana populacija ovog istraživanja obuhvaća mlade osobe u dobi od 18 do 35 godina koje žive na području Republike Hrvatske u vrijeme provođenja ovog istraživanja. Sudionici ovog istraživanja su odabrani metodom prigodnog uzorka prema kriteriju dostupnosti. Kako je web anketa bila objavljivana na Facebook grupama različitih udruga mladih te grupama studijskih programa, sudionici ovog istraživanja su mladi koji imaju korisnički račun na Facebook-u te su članovi grupa u kojima je bio objavljen poziv na istraživanje.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 506 mladih osoba u dobi između 18 i 35 godina, pri čemu je prosječna dob sudionika bila 24 godine ($M=24,78$; $SD=3,56$). U istraživanju je sudjelovao veći broj osoba ženskog spola (83,2%). Većina ispitanika je završilo srednju četverogodišnju školu (43,9%) te preddiplomski studij (37%), manji broj ih je završio diplomski studij (14,8%) i srednju trogodišnju školu (2,8%), dok je najmanje onih koji su završili poslijediplomski studij (0,6%) te osnovnu školu (0,8%). Također, većina ispitanika su studenti (72,7%), a manji broj je zaposlenih (20,8%), učenika (4,7%) te nezaposlenih (1,8%). Više od polovice ispitanika (57,5%) je odraslo sa svojim bakama i/ili djedovima. Najviše ispitanih mladih osoba živi na području Zagrebačke županije (17,8%) te na području Grada Zagreba (14,8%), dok s druge strane, najmanje sudionika istraživanja živi na području Ličko-senjske (0,8%) i Virovitičko podravske (1,4%) županije.

3.2. Postupak

Istraživanje je provela studentica diplomskog studija socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu ujedno i autorica ovog rada. Podaci su se prikupljali u razdoblju od 15.03.2022. do 20.04.2022. godine, a za prikupljanje podataka korištena je metoda *online* ankete. Kao što je i ranije navedeno anketa se distribuirala putem društvene mreže *Facebook*, na način da je poziv na sudjelovanje u istraživanju zajedno s

poveznicom na web anketu u *Google Forms* obliku objavljen u različitim *Facebook* grupama i stranicama pojedinih udruga mladih te studijskih programa u Hrvatskoj.

Kako bi došli do sudionika istraživanja korišten je „Popis aktivnih udruga mladih“ koji je dostupan na mrežnoj stranici Ministarstva pravosuđa i uprave. Jednostavnim slučajnim uzorkom s popisa aktivnih udruga mladih je odabrano 20 udruga na čijim *Facebook* stranicama je objavljen poziv na istraživanje.

S obzirom da je odaziv na istraživanje bio malen zbog toga što dio odabranih udruga nije imao veliki broj članova te dio članova udruge nije odgovarao opisu ciljane populacije, odnosno pojedini članovi udruga su bili stariji od 35 godina, bilo je potrebno promijeniti strategiju uzorkovanja. Kako dio autora (Žižak, 2014.; Zloković i Zovko, 2020.) tvrdi da se sa starijim osobama u svojem radu najčešće susreću osobe pomagačkih zanimanja odlučeno je u istraživanje dodatno uključiti studente pomagačkih zanimanja. Ajduković i Ajduković (1996.) navode da su pomagačka zanimanja: socijalni pedagog, psiholog, socijalni radnik, rehabilitator/edukacijski rehabilitator, pedagog i liječnik, pa je sukladno tome izrađen popis studijskih programa, koji se izvode na području Republike Hrvatske, a na kojima je moguće studirati jedno od ranije navedenih pomagačkih zanimanja. Popis je sastavljen pomoću podataka sa web stranice „Postani student“ gdje je dostupan popis svih studijskih programa koji se izvode na području Republike Hrvatske. S novosastavljenog popisa je jednostavnim slučajnim odabirom odabrano 8 studijskih programa te je u *Facebook* grupe tih studijskih programa objavljen poziv na istraživanje.

Kada govorimo o etičkim aspektima istraživanja važno je napomenuti da je sudjelovanje u istraživanju bilo anonimno i dobrovoljno. Od ispitanika se nisu tražili nikakvi identifikacijski podaci te se nisu bilježile IP adrese te je na taj način osigurana anonimnost sudionika. Što se tiče dobrovoljnosti, sudionici su bili informirani da je njihovo sudjelovanje dobrovoljno te da mogu odustati od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku. Uz to, sudionicima je bila ponuđena mogućnost informiranja o dobivenim rezultatima istraživanja. Sudionicima istraživanja je bila zajamčena i povjerljivost, prikupljeni podaci su korišteni isključivo na grupnoj razini te se odgovori pojedinih sudionika nisu analizirali niti iznosili izdvojeno od ostalih podataka, a uvid u podatke je imala jedino autorica i mentorica ovog rada.

3.3. Mjerni instrument

Korišten anketni upitnik u ovom istraživanju sastojao se od kombinacije standardiziranih mjernih skala te dijela pitanja koja je konstruirala autorica ovog rada za potrebe ovog istraživanja. Upitnik je bio podijeljen na tri tematske cjeline: 1) kontakt sa starijim osobama, 2) stavovi prema starijim osobama, 3) sociodemografski podaci.

U prvom dijelu anketnog upitnika ispitivali su se podaci o kontaktu sa starijim osobama, a pitanja je konstruirala autorica ovog rada. U ovoj skupini je bilo tri pitanja. Prvo pitanje se odnosilo na poznavanje osobe starije od 65 godina, drugo pitanje se odnosilo na učestalost kontakta sa starijom osobom, a treće na procjenu kvalitete odnosa sa starijim osobama.

Učestalost kontakta sa starijim osobama je varijabla koja se ispitala jednim pitanjem, odnosno jednom česticom koja glasi „Koliko često ostvarujete kontakt (razgovor, zajednički rad ili aktivnost) sa osobom starijom od 65 godina?“. Ponuđeni odgovori su se kretali na skali od 1 „rjeđe od jednom godišnje ili nikad“ do 5 „svakodnevno“. Rezultati se formiraju na način da veći rezultat ukazuje na češće kontakte sa starijim osobama, dok niži rezultat ukazuje na rjeđe kontakte sa starijim osobama. Prosječan odgovor ispitanika na ovo pitanje je bio 4 ($M=3,84$; $SD=,97$) što ukazuje na to da sudionici u prosjeku jednom do nekoliko puta tjedno imaju kontakt sa starijim osobama. Stupanj kvalitete kontakta sa starijim osobama je varijabla koja se ispitala procjenom ispitanika pomoću pitanja „Kako biste procijenili svoj kontakt sa osobama starijima od 65 godina?“. Ponuđeni odgovori su se kretali na skali od 1 „izrazito loš“ do 5 „odličan“. Rezultat se formira na način da manji broj bodova predstavlja percipiranu kvalitetu kontakta sa starijim osobama lošijom, dok nasuprot tome veći broj bodova predstavlja da su mladi kvalitetu odnosa sa starijima percipirali kao bolju. Prosječan odgovor ispitanika na ovo pitanje ukazuje na to da ispitanici ovog istraživanja kontakt sa starijim osobama procjenjuju kao „vrlo dobar“ ($M=4,15$; $SD=,76$).

Druga tematska cjelina anketnog upitnika pod nazivom „Stavovi prema starijim osobama“ odnosila se na ispitivanje stavova prema starijim osobama i za nju je korištena standardizirana skala, odnosno Kogan ljestvica stavova prema starijim osobama koja je za potrebe ovog rada prevedena na Hrvatski jezik (engl. *Kogan's*

Attitudes toward Old People Scale) (Kogan, 1961.). Skala se sastoji od 34 čestice od kojih je 17 usmjereno na pozitivne stavove (npr. „Većina starijih ljudi sposobna je za nove prilagodbe kada situacija to zahtijeva.“) , a 17 na negativne stavove prema starijim osobama (npr. „Većina starih ljudi izaziva nelagodu.“). Od sudionika se tražilo da odgovore na čestice iskažu na skali od 6 stupnjeva, pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“, a 6 „u potpunosti se slažem“. Rezultati na skali se kreću u rasponu od 34 do 204 boda, pri čemu stavovi u rasponu od 34 do 101 predstavljaju negativne stavove, dok se neutralni stavovi kreću u rasponu od 102 do 136, a pozitivni od 137 do 204 boda (Kogan, 1961.; Veronek i sur., 2020.). Rezultati ovog istraživanja na skali stavova prema starijim osobama su se kretali u rasponu od 79 do 198, pri čemu je prosječan rezultat sudionika iznosio 136 (M=136,27; SD=19,25), što ukazuje na neutralne stavove, koji su na granici, odnosno više naginju ka pozitivnim stavovima. Uvidom u rezultate ovog istraživanja vidljivo je i da više od polovice (51,8%) ispitanika ima pozitivan stav prema starijim osobama, dok samo manji broj ispitanika (3,2%) ima negativan stav prema starijim osobama. Koeficijent unutarnje pouzdanosti Cronbachov alpha za ovu skalu je u ovom istraživanju iznosio $\alpha=0.89$.

Treći i završni dio anketnog upitnika se odnosio na sociodemografske podatke sudionika. Pitanja je konstruirala autorica ovog rada a obuhvaćala su pitanja o spolu, dobi, završenom obrazovanju, radnom statusu, strukturi obitelji u kojoj su odrasli, odnosno članovima obitelji s kojima su stanovali najveći dio svog života te županiji prebivališta. Stanovanje s bakom i/ili djedom je varijabla koja je provjeravana pitanjem u kojem je bilo moguće odabrati više ponuđenih odgovora. Pitanje je glasilo „Molimo da označite članove obitelji s kojima ste stanovali veći dio svog života“, a ponuđeni odgovori su bili: „majka“, „otac“, „brat/braća, sestra/sestre“, „baka“, „djed“, „ostali srodnici“ te „nisam odrastao/la u obitelji“.

3.4. Obrada podataka

Nakon prikupljanja podataka odgovori sudionika su pohranjeni u Microsoft Excel-u te su tamo pripremljeni za unos i obradu u IBM SPSS Statistics (eng. *Statistical Package for the Social Sciences*) programu. Statistička obrada prikupljenih podataka u ovom istraživanju provodila se pomoću kompjutorskog SPSS statističkog

paketa (*Statistical Package for Social Sciences*). Za sve mjere upitnika su izračunati deskriptivni statistički parametri (aritmetička sredina i standardna devijacija). Kako bi se ispitala povezanosti među varijablama korišten je Pearsonov koeficijent korelacije, dok je za testiranje razlika među skupinama korišten t-test te Analiza varijance, odnosno F test.

4. Rezultati

U nastavku rada slijedi prikaz dobivenih rezultata istraživanja sukladno ranije navedenim problemima i hipotezama istraživanja.

4.1. Odnos između kontakta sa starijim osobama i stavova o starijim osobama

Prvim problemom ovog istraživanja se provjeravao odnos između učestalosti kontakta i procijenjene kvalitete kontakta sa starijim osobama sa stavovima prema starijim osobama. Očekivalo se da će osobe koje imaju češći kontakt sa starijim osobama te osobe koje procjenjuju kvalitetu kontakta sa starijim osobama višom iskazivati pozitivnije stavove prema starijim osobama. Za potrebe testiranja ove hipoteze korišten je Pearsonov koeficijent korelacije, a u Tablici 4.1. su prikazani dobiveni rezultati.

Tablica 4.1.

Povezanost između učestalosti kontakta, procijenjene kvalitete kontakta sa starijim osobama i stavova prema starijim osobama.

	Stav prema starijim osobama	Učestalost kontakta
Stav prema starijim osobama	1	
Učestalost kontakta	.106*	1
Kvaliteta kontakta	.436**	.292**

** $p < .01$; * $p < .05$

Analiza povezanosti između stavova prema starijim osobama i učestalosti kontakta sa starijim osobama je pokazala da među njima postoji neznatna pozitivna

povezanost ($r=.106$; $p<0,05$). Navedeno ukazuje na to da mladi koji iskazuju pozitivnije stavove prema starijim osobama iskazuju da su češće u kontaktu sa starijim osobama.

Što se tiče povezanosti između procijenjene kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama, utvrđena je značajna umjerena povezanost pozitivnoga smjera ($r=.436$; $p<0,01$), pri čemu mladi koji imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama procjenjuju kvalitetu odnosa sa starijim osobama višom.

Dobiveni rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu o odnosu između učestalosti kontakta, procijenjene kvalitete kontakta te stavova prema starijim osobama kojom se pretpostavljalo da će osobe koje su češće u kontaktu sa starijim osobama i osobe koje procjenjuju kvalitetu kontakta sa starijim osobama višom iskazivati pozitivnije stavove prema starijim osobama, dok će negativnije stavove prema starijim osobama imati osobe koje s njima rjeđe kontaktiraju te procjenjuju kvalitetu kontakta nižom.

4.2. Odnos između sociodemografskih obilježja i stavova o starijim osobama

Drugim problemom ovo istraživanja nastojalo se dobiti uvid u razlike prema obilježjima ispitanika u stavovima prema starijim osobama. Pretpostavljalo se da će osobe ženskog spola, starije osobe i osobe višeg stupnja obrazovanja imati pozitivnije stavove prema starijim osobama. Za potrebe testiranja ove hipoteze korišten je t-test (Tablica 4.2.), Pearsonov koeficijent korelacije (Tablica 4.3.) te Analiza varijance (Tablica 4.4.).

Tablica 4.2.

Razlike u stavu prema starijim osobama s obzirom na spol ispitanika

	Spol	N	M	SD	t	p
Stav prema starijim osobama	Muški	85	130,61	18,41	-2,99	,003
	ženski	417	137,43	19,24		

Rezultati pokazuju da postoje statistički značajne razlike prema spolu sudionika u stavovima prema starijim osobama ($t= -2,99$; $p < 0,01$), odnosno ispitanici muškog spola ($M=130,61$, $SD=18,41$) iskazuju negativniji stav prema starijim

osobama u odnosu na ispitanice ženskog spola (M=137,43; SD=19,24) koje iskazuju pozitivnije stavove prema starijim osobama.

Tablica 4.3.

Odnos između stava prema starijim osobama i dobi ispitanika.

	Stav prema starijim osobama
Stav prema starijim osobama	1
Dob ispitanika	.083
p>0,05	

Analiza povezanosti između stava prema starijim osobama i dobi ispitanika je pokazala da ne postoji statistički značajna povezanost među navedenim varijablama ($r=.083$, $p > 0,05$).

Tablica 4.4

Razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika.

	N	M	SD	F	p
Osnovna škola	5	122,40	12,46		
Srednja škola	235	133,51	18,91	6,49	<0,01
Fakultet	262	139,01	19,25		

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika ($F=6,49$, $p<0,01$). Prema dobivenim rezultatima možemo zaključiti kako najveća razlika u stavovima prema starijim osobama postoji između osoba koje su završile osnovnu školu (M=122,40, SD=12,46) te osoba koje su završile fakultet (M=139,01, SD=19,25). Naime, pozitivnije stavove prema starijim osobama imaju osobe s višom razinom završenog obrazovanja.

Rezultati o povezanosti obilježja ispitanika i stavova prema starijim osobama djelomično potvrđuju ranije postavljenu hipotezu. Potvrđeno je da postoje razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom spol ispitanika, pri čemu žene iskazuju pozitivnije stavove prema starijim osobama te s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika, pri čemu ispitanici s višim stupnjem obrazovanja imaju pozitivnije stavove

prema starijim osobama. S druge strane, rezultati istraživanja pokazuju da ne postoji značajna povezanost između dobi i stavova prema starijim osobama.

4.3. Odnos između stanovanja sa starijim osobama i stavova prema starijim osobama

Trećim problemom ovog istraživanja se nastojao dobiti uvid u razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na iskustvo stanovanja mladih osoba s bakom/djedom. Očekivalo se da neće postojati razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na iskustvo stanovanja s bakom/djedom. Za potrebe testiranja ove hipoteze korišten je t-test, a rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 4.5.

Razlike između stanovanja sa bakom/djedom i stavova prema starijim osobama

	Stanovanje s bakom/djedom	N	M	SD	T	p
Stav prema starijim osobama	Da	288	136,85	18,62	,78	>0,05
	Ne	214	135,50	20,10		

Rezultati pokazuju da ne postoje statistički značajne razlike ($t=0,78$, $p>0,05$) u stavu prema starijim osobama s obzirom na stanovanje s bakom/djedom. Ispitanici koji su stanovali s bakom/djedom ($M=136,85$, $SD=18,62$) pokazuju jednake stavove prema starijim osobama kao i osobe koje nisu stanovale s bakom/djedom ($M=135,50$, $SD=20,10$). Dobiveni rezultati su u skladu s postavljenom nul-hipotezom kojom se nisu očekivale razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stanovanje s bakom/djedom.

5. Rasprava

Ciljevi ovog istraživanja su bili usmjereni ka utvrđivanju odrednica stavova prema osobama starije životne dobi kod mladih osoba koje žive na području Republike Hrvatske u kontekstu sociodemografskih obilježja te ispitivanje odnosa između

učestalosti i procijenjene kvalitete kontakta sa starijim osobama sa stavovima prema starijim osobama. U nastavku rada slijedi detaljnije objašnjenje dobivenih rezultata istraživanja u okviru uvodno predstavljenog teorijskog polazišta i postojećih spoznaja.

5.1 Kontakti sa starijim osobama i stavovi o starijim osobama

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da između stavova prema starijim osobama i učestalosti kontakta sa starijim osobama postoji neznatna pozitivna povezanost. Navedeni rezultati su u skladu su s nekim postojećim istraživanjima (Dooley i Frankel, 1990., Tomašić, 2011.; Christian i sur., 2014.; Meshel i McGlynn, 2004.; Teater, 2016.), dok dio istraživanja, kako je ranije i spomenuto u uvodnom dijelu rada, ukazuje na nepostojanje povezanosti između stavova o starijim osobama i učestalosti kontakta sa starijim osobama (Knox i sur., 1986.; Schwartz i Simmons, 2001.; Bousfield i Hutchison, 2010.; Podhoreck i sur., 2022.; Tisaj, 2018.; Ručević i sur., 2015.; Berčan, 2014.). Christian i suradnici (2014.) su uspoređivali radove u kojima su proučavani kontakti mladih osoba s osobama starije životne dobi, te su zaključili da su dugoročni programi koji uključuju neprekidne kontakte mladih osoba sa starijim osobama pozitivno povezani sa stavovima o starijim osobama. Nadalje, rezultati ovog istraživanja pokazuju da između procijenjene kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama postoji značajna umjerena povezanost pozitivnoga smjera. Navedeno je u skladu s brojnim dosad provedenim istraživanjima (Schwartz i Simmons, 2001.; Busfield i Hutchison, 2010.; Podhoreck i sur., 2022.; Ručević i sur., 2015.).

Rezultati istraživanja (Tomašić, 2011.) koje je provedeno u Slavoniji na uzorku adolescenata pokazuju kako adolescenti imaju pozitivnije stavove prema mlađim nego prema starijim osobama. Naime, istraživanje pokazalo je da sudionici ne pokazuju predrasude o osobama starije životne dobi, već je samo riječ o nešto negativnijim stavovima o starijim osobama u odnosu na mlade osobe. Povrh toga, rezultati istraživanja pokazuju da je uz kvantitetu kontakta, mladim osobama potrebno omogućiti osigurati kvalitetne odnose sa starijim osobama, ali ne samo sa starijim osobama s kojima su u rodbinskoj vezi (Tomašić, 2011.).

Istraživanje Ručević i suradnika (2015.) provedeno u Osijeku koje je obuhvatilo osobe kasne odrasle dobi (starije od 65) te osobe rane odrasle dobi (od 18 do 25 godina) je pokazalo da stavovi o starijim osobama nisu povezani s učestalošću ni kvalitetom kontakta sa starijim osobama s kojima ispitanici nisu u rodbinskom kontaktu. S druge strane, utvrđena je povezanost između stavova o starijim osobama i kvalitete kontakta s bakama i djedovima. Ručević i suradnici (2015.) navode da kvalitetan odnos između bake/djeda i unuka ima značajniji utjecaj na stavove, nego kontakt sa starijim osobama koje nisu članovi obitelji. Slično istraživanje (Berčan, 2014.) je provedeno u Sloveniji među starijim i mlađim osobama, te su dobiveni identični rezultati. Uz to, istraživanje je pokazalo da kontaktom mladih osoba sa osobama starije životne dobi, mlađe generacije stječu znanje, mudrost, iskustva te otkrivaju ideale i primjere za kvalitetno starenje. Rezultati istog istraživanja pokazuju da osobe starije životne dobi smisao svog života vide u prijenosu mudrosti i životnih shvaćanja na mlađe generacije te da pozitivnu sliku o sebi stvaraju kada pomažu mlađima u njihovim problemima, što dovodi do kvalitetnog starenja (Berčan, 2014.).

Meshel i McGlynn (2004.) su proveli istraživanje u kojem su promatrali utjecaj međugeneracijskog kontakta na stavove prema starijim osobama. Ispitanici su podijeljeni u kontrolnu i eksperimentalnu skupinu te je eksperimentalna skupina sudjelovala u programu koji je trajao 6 tjedana, a u kojem su sudionici bili u kontaktu sa starijim osobama. Rezultati navedenog istraživanja ukazuju na to da iako su stavovi prema osobama starije dobi i prije programa, u obje grupe, bili pozitivni, nakon programa stavovi eksperimentalne skupine su bili pozitivniji, dok su u kontrolnoj skupini ostali nepromijenjeni. Stoga, autori (Meshel i McGlynn, 2004.) zaključuju da su međugeneracijski kontakti jedan od ključnih faktora kod poticanja pozitivne promjene stavova prema starijim osobama. Slično istraživanje su proveli i Aday i suradnici (1991.) te su nakon devetomjesečnog međugeneracijskog programa zaključili da eksperimentalna skupina ima znatno pozitivnije stavove prema osobama treće životne dobi u odnosu na kontrolnu skupinu, a navedeni rezultati su ostali nepromijenjeni čak i nakon proteka godine dana od programa.

Povrh toga, istraživanjem Teater (2016.) se također nastojao dobiti uvid u način na koji mlade osobe mijenjaju svoje stavove i predrasude prema osobama starije životne dobi nakon kontakta s njima. Autorica ističe da su prije kontakta osobe imale

usađene predrasude i uglavnom negativne stavove prema osobama starije životne dobi te su smatrali da su stariji dosadni, namргоđeni, tihi i boležljivi. Prije kontakta sa starijim osobama djeca su bila tjeskobna jer nisu znala što mogu očekivati i kako se trebaju ponašati, na početku susreta bila je prisutna napetost koja se s vremenom smanjivala kako su se kroz zajedničke aktivnosti djeca povezivala sa starijima. Nakon kontakta djeca su promijenila stavove prema starijim osobama te su starije opisivali kao pristojne, zabavne, sretne i prijateljski raspoložene. Sukladno tome, Teater (2016) zaključuje kako čak i rjeđi kontakti sa starijim osobama mogu imati značajan utjecaj na promjenu negativnih stavova prema starijim osobama.

5.2 Sociodemografska obilježja i stavovi o starijim osobama

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna razlika prema spolu sudionika u stavovima prema starijim osobama, pri čemu ispitanice ženskog spola iskazuju pozitivnije stavove prema osobama starije životne dobi. Navedeni rezultati su u skladu s nizom postojećih istraživanja (Hawkings, 1996.; Mijoč, 2015.; Yazici i sur., 2016.; Allan i Johnson, 2009.; Slevin, 1991.; Randler i sur., 2014; Lee, 2009.). S druge strane postoji i dio istraživanja (Krajewska-Kuľak i sur., 2021.; Rychtařiková, 2019.; Kearney i sur., 2000.; Okoye i Obikeze 2005.) koja pokazuju da ne postoji razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na spol ispitanika. Allan i Johnson (2009.) navode da žene iskazuju pozitivnije stavove prema starijim osobama zbog razlika u spolnim ulogama jer se žene odmalena uči da trebaju skrbiti o ostalim članovima kućanstva, dok Randler i suradnici (2014.) navode da su žene senzibiliziranije prema starijima jer su općenito brižnije i empatičnije nego muškarci. Istraživanje Jutras i Veilleux (1991.) pokazuje kako osobe ženskog spola češće pružaju pomoć starijim osobama, a slični rezultati istraživanja dobiveni su i u istraživanju Grigoryeva (2017.) koje govori da osim što žene pružaju više pomoći roditeljima, sinovi, ukoliko imaju sestru, pružaju manje pomoći i podrške. Hweidi i Al-Obeisat su 2006. godine proveli istraživanje stavova o starijim osobama kod studenata sestrinstva te su rezultati istraživanja pokazali da su osobe muškog spola imale pozitivnije stavove prema starijim osobama te ističu da dobiveni rezultati ovisе i o populaciji koja je istraživanjem obuhvaćena. Važno je napomenuti kako

nekonzistentnost nalaza u kontekstu spolnih razlika u stavovima prema starijim osobama ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima i obuhvat šire populacije.

Rezultati istraživanja su pokazali da ne postoji statistički značajna povezanost između stava prema starijim osobama i dobi ispitanika što je u skladu s djelom dosadašnjih istraživanja (Okoye i Obikeze 2005.; Lee, 2009.). S druge strane, rezultati nekih istraživanja (Lambrinou i sur., 2005.; Hweidi i Al-Obeisat, 2006.) pokazuju da postoji povezanost između dobi i stavova prema starijim osobama, odnosno da starije osobe imaju pozitivnije stavove prema osobama starije životne dobi. Neki autori (Lambrinou i sur., 2005.; Hweidi i Al-Obeisat, 2006.) smatraju da je uzrok pozitivnijih stavova u starijoj dobi iskustvo sa starijim ljudima, odnosno starije osobe su imale više prilika da budu u kontaktu sa osobama starije životne dobi pa stoga imaju i pozitivnije stavove prema njima. Lee (2009.) navodi da studenti medicine kroz praksu tijekom studija na fakultetu imaju prilike biti u kontaktu sa starijim osobama pa zato stariji studenti medicine imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama, dok povezanost između dobi i stavova u općoj populaciji nije prisutna. Istraživanje Randler i suradnika (2014.) na učenicima osnovne škole je pokazalo da stariji učenici imaju negativnije stavove starijim osobama, a autori to objašnjavaju početkom adolescencije, odnosno promjenama u načinima razmišljanja koja dovode do smanjivanja uvažavanja ljudi oko sebe. Randler i suradnici (2014.) navode da se negativna slika o starijima popravlja nakon izlaska iz adolescencije te postaje sve pozitivnija. Ručević i suradnici (2015.) navode da osobe bez obzira na dob imaju ambivalentne stavove prema osobama starije životne dobi.

Ovim istraživanjem se potvrdila statistički značajna razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na razinu obrazovanja ispitanika, pri čemu osobe koje su završile višu razinu obrazovanja (fakultet) imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama u odnosu na osobe koje su završile nižu razinu obrazovanja (osnovna škola). Navedeni rezultati su u skladu s nizom dosadašnjih istraživanja (McConatha i sur., 2004.; Okoye i Obikeze 2005.; Brown i sur., 1992.; Runkawatt i sur., 2012.; Wood i sur., 2016.; Ryan i McCauley 2004.; Liu i sur., 2015.). Lambrinou i suradnici (2009) su promatrali odnos između znanja, edukacije i stavova prema osobama starije životne dobi kod studenata sestriinstva. Rezultati navedenog istraživanja su pokazali da su

edukacija i veće znanje povezani sa stavovima prema starijim osobama, odnosno da osobe koje su završile višu razinu obrazovanja te imaju više znanja imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama. Lee i suradnici (2015.) su u svom istraživanju sudionike podijelili u dvije skupine- studente sestrinstva i studente koji nisu slušali kolegije o gerontologiji. Autori navode da studenti sestrinstva u tijekom svoje prakse često dolaze u kontakt s osobama starije životne dobi te tako objašnjavaju to što su, na početku istraživanja, studenti sestrinstva imali pozitivnije stavove prema starijim osobama, nego studenti koji nisu slušali kolegije o gerontologiji. Nakon provedene edukacije rezultati istraživanja su pokazali da su stavovi obje skupine postali pozitivniji te autori zaključuju da edukacija može poboljšati stavove prema starijim osobama (Lee i sur., 2015.). S navedenim se slažu i Runkawatt i suradnici (2012.) koji navode da osobe koje su završile više razine obrazovanja, odnosno fakultetsko obrazovanje, imaju pozitivnije stavove prema osobama starije životne dobi zato što su imale više prilika za educiranje o gerontologiji.

5.3. Stanovanje sa starijim osobama i stavovi o starijim osobama

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stanovanje s bakom/djedom što znači da osobe koje nisu stanovale s bakom/djedom imaju identične stavove kao i osobe koje su stanovale s bakom/djedom. Slični rezultati istraživanja su vidljivi i u Tisaj (2018.) iako brojna dosadašnja istraživanja (Tomašić, 2011.; Berčan, 2014.; Christian i sur., 2014.; Lee, 2009.; Allan i Johnson, 2009.) pokazuju kako pozitivnije stavove o starijim osobama imaju osobe koje s njima provode više vremena. Tisaj (2018.) navedene rezultate objašnjava kroz odabir populacije, odnosno navodi da je većina sličnih istraživanja provedena na djeci. Naime, Tisaj (2018.) navodi da djeca u osnovnoškolskom obrazovanju nisu još dovoljno educirana o starijim osobama pa stavove stvaraju temeljem iskustava koje imaju sa svojim bakama/djedovima, dok u kasnijoj dobi mladi svoje stavove formiraju temeljem različitih čimbenika, uključujući i iskustva, ali i znanje o starijim osobama.

Scott i suradnici (1998.) navode da osobe koje stanuju s bakom/djedom imaju više znanja o starijim osobama, a samim time i pozitivnije stavove prema osobama

starije životne dobi. Slične rezultate istraživanja su dobili i Tan i suradnici (2004.) u svom istraživanju gdje rezultati pokazuju da osobe koje su stanovale s bakom/djedom imaju bolji odnos prema starijim osobama te pozitivnije stavove prema starijima. Randler i suradnici (2014.) su u svom istraživanju nastojali dobiti uvid u odnos između udaljenosti bake/djeda od djece i stavova prema starijim osobama. Rezultati navedenog istraživanja pokazuju da su učenici koji su imali bake/djedove u svojoj blizini iskazivali pozitivnije stavove prema starijim osobama. Paltrow (1999.) navodi da dolazi do sve veće segregacije stanovništva starije životne dobi jer je sve manji broj obitelji u kojima živi nekoliko generacija zajedno. U takvoj situaciji mlade osobe imaju smanjene mogućnosti za upoznavanje sa starijim osobama pa je ostavljen prostor za razvijanje negativnih stavova prema osobama treće životne dobi (Hewstone i Stroebe, 2003.).

5.4. Ograničenja istraživanja

Jedna od važnosti ovog istraživanja ogleda se u novim spoznajama o stavovima mladih osoba prema osobama starije životne dobi, budući da općenito nedostaje domaćih istraživanja koja ispituju stavove mladih osoba prema starijim osobama. S obzirom na demografski trend rasta udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovništva ova tema postaje sve relevantnija. Sve više istraživača je zainteresirano za područje poboljšanja kvalitete života starijih osoba, a s kvalitetom života starijih su povezani i stavovi prema starijim osobama. Unatoč važnosti rezultata koji su dobiveni ovim istraživanjem, u ovome istraživanju nailazimo i na nekoliko ograničenja o kojima će više riječi biti u nastavku.

Kako je u ovom istraživanju korišten neeksperimentalni korelacijski nacrt dobiveni zaključci se svode na međuodnos između ispitivanih varijabli te ne postoji mogućnost donošenja zaključaka o uzročno-posljedičnoj vezi među varijablama (npr. između kontakata sa starijim osobama i stavova o starijim osobama). Sukladno tome, postoji mogućnost utjecaja neke druge, odnosno treće varijable na rezultate. Primjerice u ovom istraživanju bi kontakti i odnosi s bakama i djedovima mogli utjecati na odnose između kontakata sa starijim osobama i stavova prema starijim osobama, ali i na odnos između sociodemografskih varijabli i stavova prema starijim osobama. Istraživanje

Requena i suradnika (2018.) je pokazalo da je najvažniji čimbenik koji utječe na stavove mladih o starijima kvaliteta njihovih kontakata s bakama i djedovima, a Gilbert i Ricketts (2008) navode da je se većina međugeneracijskih kontakata odvija unutar obitelji pa bi, upravo iz tog razloga, u budućim istraživanjima bilo poželjno ispitati i kvalitetu i učestalost kontakta s bakama/djedovima. Uz to, u budućim istraživanjima bi bilo zanimljivo ispitati i udaljenost od bake/djeda jer je to stabilnija mjera koju je lakše procijeniti nego čestinu kontakta. Kako dio autora (Despot-Lučanin, 2003.; Zovko i Vukobratović, 2017.) tvrdi da mladi oblikuju svoje stavove prema starijim osobama s obzirom na sliku o starijima koju dobivaju putem medija u budućim istraživanjima bi bilo dobro ispitati odnos između stavova prema starijim osobama i slike starijih osoba u medijima.

Slijedeće ograničenje ovog istraživanja se odnosi se postupak uzorkovanja. Kao što je ranije spomenuto, sudionici ovog istraživanja su odabrani metodom prigodnog uzorka prema kriteriju dostupnosti. Milas (2009.) navodi da je problem ovakvog načina odabira sudionika moguća pristranost, drugim riječima, moguće je da se ispitanici koji su sudjelovali u ovom istraživanju po određenim karakteristikama razlikuju od ostalih ispitanika koji nisu bili uključeni u uzorak ispitanika u ovom istraživanju. Na primjer, postoji mogućnost da su u ovom istraživanju više bili skloni sudjelovati mladi koji imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama. Suprotno tome, postoji mogućnost da su se u istraživanje uključili mladi koji imaju negativnije stavove prema starijim osobama jer su ovo istraživanje vidjeli kao priliku da iskažu svoje negativne stavove. Nadalje, u ovome istraživanju je primijenjena metoda prigodnog uzorka pa stoga ne postoji mogućnost generalizacije dobivenih rezultata istraživanja na ciljanoj populaciji, odnosno, uzorak obuhvaćen ovim istraživanjem nije reprezentativan za populaciju koju predstavlja, već je dobivene rezultate moguće jedino interpretirati na razini uzorka ovog istraživanja. U skladu s prethodno navedenim ograničenjima, za buduća istraživanja bi bilo dobro koristiti neku od probabilističkih metoda uzorkovanja s obzirom da probabilistički uzorci omogućuju jednaku mogućnost svakoj jedinici iz populacije da uđe u uzorak, odnosno mehanizmom slučajnog izbora se uklanja subjektivnost i pristranost iz uzorkovanja (Milas, 2009).

Daljnje ograničenje ovog istraživanja se odnosi na metodu prikupljanja podataka. Naime, u ovom istraživanju se koristila metoda *online* ankete, a njeni nedostaci su nepokrivenost ciljne populacije, iz razloga što su ispitivani samo oni ispitanici koji su bili dostupni, odnosno oni koji koriste Internet. Povrh toga, jedan od uvjeta sudjelovanja u ovom istraživanju je bilo da su sudionici korisnici Facebook mrežne stranice i da na istoj imaju korisnički račun, jer se anketa distribuirala putem te stranice. Prema tome, određeni dio mladih osoba, koji ne koristi Internet i društvene mreže nisu ispitani. Također, jedno od ograničenja web ankete je to što postoji mogućnost da sudionici ne razumiju pitanja, nisu sigurni što znači koji odgovor ili imaju tehničkih problema jer ne raspolažu svi ispitanici jednakom informatičkom opremom preko koje popunjavaju upitnik. Isto tako moguće je da nemaju svi ispitanici jednaku kvalitetu internetske veze te nisu okruženi jednakim okolinskim uvjetima tijekom ispunjavanja ankete – moguće je da ispunjavaju anketu u buci, za vrijeme putovanja, te u različitim psihofizičkim stanjima, kada im je dosadno, umorni su i slično. Uz navedeno, neprisustvo istraživača dovodi do toga da ne postoji mogućnost dodatnog pojašnjenja pitanja ili ponuđenih odgovora (Galešić, 2003).

6. Zaključak

Pitanje stavova prema starijim osobama sve je učestalija tema u znanstvenoj i stručnoj zajednici, međutim domaća istraživanja na tu temu uglavnom obuhvaćaju djecu i adolescente te nedostaje istraživanja koja obuhvaćaju mlade osobe. Ovo istraživanje i njegovi rezultati pružaju uvid stavove mladih prema starijim osobama, što je za sada još uvijek na području Hrvatske nedovoljno istražena tema. Iako se broj starijih u svijetu povećava, a u uvodnom dijelu rada je opisana važnost stavova mladih prema starijim osobama, od kvalitete skrbi, preko kvalitete života, pa sve do društvenog položaja starijih osoba, u društvu, a posebno među mlađim osobama je i dalje nerijetko prisutna negativna konotacija starijih osoba. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da mladi imaju neutralne stavove koji se nalaze na samoj granici između negativnih i pozitivnih stavova.

Ovim istraživanjem je potvrđena pozitivna povezanost između učestalosti kontakta, procijenjene kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama, pri čemu osobe koje su u češćem kontaktu sa starijim osobama te osobe koje procjenjuju

kvalitetu kontakta sa starijim osobama višom imaju nešto pozitivnije stavove prema starijim osobama. Rezultati istraživanja pokazuju i da osobe ženskog spola imaju pozitivnije stavove prema starijim osobama. Nadalje, rezultati ovog istraživanja pokazuju da dob ispitanika nije značajno povezana sa stavovima prema starijim osobama. Potvrđeno je da postoji razlika u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika pri čemu pozitivnije stavove prema starijim osobama imaju osobe koje su završile više razine obrazovanja. Između stanovanja s bakom/djedom i stavova prema starijim osobama nije pronađena statistički značajna razlika.

Zaključno, ovo istraživanje je pokazalo važnost kontakta i obrazovanja u formiranju stavova prema starijim osobama. Stoga možemo zaključiti da je potrebno što više poticati međugeneracijski kontakt mladih i starijih osoba te educirati mlade o potrebama starijih osoba. Nadalje, ovo istraživanje može služiti kao polazišna točka za daljnja i veća istraživanja stavova mladih prema starijim osobama u kojima bi se osim korelata ispitanih ovim istraživanjem, mogli ispitati i drugi korelati, primjerice odnos između stavova o starijim osobama te slike starijih osoba u medijima.

Popis tablica

Tablica 4.1. *Povezanost između učestalosti kontakta, procijenjene kvalitete kontakta sa starijim osobama i stavova prema starijim osobama. (str. 16)*

Tablica 4.2. *Razlike u stavu prema starijim osobama s obzirom na spol ispitanika (str. 18)*

Tablica 4.3. *Odnos između stava prema starijim osobama i dobi ispitanika (str. 18)*

Tablica 4.4. *Razlike u stavovima prema starijim osobama s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika (str. 18)*

Tablica 4.5. *Razlike između stanovanja sa bakom/djedom i stavova prema starijim osobama (str. 19)*

7. Literatura

1. Abrams, D., Eilola, T., & Swift, H. S. (2009). *Attitudes to age in Britain 2004-08*. Technical report. Norwich: Department for Work and Pensions.

2. Aday, R. H., Sims, C. R., & Evans, E. (1991). Youth's attitudes toward the elderly: The impact of intergenerational partners. *Journal of Applied Gerontology, 10*(3), 372-384.
3. Ajduković, M., & Ajduković, D. (1996). *Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Allan, L. J., & Johnson, J. A. (2009). Undergraduate attitudes toward the elderly: The role of knowledge, contact and aging anxiety. *Educational Gerontology, 35*(1), 1–14.
5. Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge: Perseus Books.
6. Allport, G. W. (1972). *Introduction to Social Psychology*. New York: Psychological Bulletin.
7. American Psychological Association (2020). *APA Dictionary of Psychology*. Posjećeno 20.3.2022. na mrežnoj stranici: <https://dictionary.apa.org/attitude>.
8. Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R., M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
9. Bara, M., & Podgorelec, S. (2015). Društvene teorije umirovljenja i produktivnog starenja. *Etnološka tribina, 45*(38), 58-71.
10. Berčan, M. (2014). The importance of intergenerational integration and communication on forming the view on quality aging. *Media, Culture & Public Relations, 5*(2), 231-240.
11. Bleijenberg, N., Jansen, M. J. M., & Schuurmans, M. J. (2012). Dutch nursing students' knowledge and attitudes towards older people-a longitudinal cohort study. *Journal of Nursing Education and Practice, 2*(2), 1-8.
12. Bohner, G. (2003). Stavovi. U Hewstone, M., & Stroebe, W. (ur.), *Uvod u socijalnu psihologiju, europske perspektive* (str. 195-234). Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Bousfield, C., & Hutchison, P. (2010). Contact, anxiety, and young people's attitudes and behavioral intentions towards the elderly. *Educational Gerontology, 36*(6), 451-466.
14. Brown, D. S., Gardner, D. L., Perritt, L., & Kelly, D. G. (1992). Improvement in attitudes toward the elderly following traditional and geriatric mock clinics for physical therapy students. *Physical Therapy, 72*(4), 251-257.

15. Caspi, A. (1984). Contact hypothesis and inter-age attitudes: A field-study of cross-age contact. *Social Psychology Quarterly*, 47(1), 74–80.
16. Cheong, S. K., Wong, T. Y., & Koh, G. C. (2009). Attitudes towards the elderly among Singapore medical students. *Annals Academy of Medicine Singapore*, 38(10), 857.
17. Christian, J., Turner, R., Holt, N., Larkin, M., & Colter, J.H. (2014). Does intergenerational contact reduce Ageism: When and How Contact Interventions Actually Work?. *Journal of Arts and Humanities*, 3(1), 1-15.
18. Čapo-Žmegač, J. (1996). Konstrukcija modela obitelji u Europi i povijest obitelji u Hrvatskoj. *Narodna umjetnost*, 33(2), 179-195.
19. Čulo, I. R. (2014). Zaštita prava starijih osoba u Europi: trenutno stanje, nedostaci i izazovi. *Pravni vjesnik*, 30(2), 117-135.
20. Despot -Lučanin, J. (2003). *Iskustvo starenja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
21. Dooley, S., & Frankel G. (1990). Improving Attitudes Toward Elderly People: Evaluation of an intervention Program for Adolescents. *Canadian Journal on Aging* 9(4), 400-409.
22. Ferrario, C. G., Freeman, F. J., Nellett, G., & Scheel, J. (2007). Changing nursing students' attitudes about aging: An argument for the successful aging paradigm. *Educational Gerontology*, 34(1), 51-66.
23. Galešić, M. (2003). Anketna istraživanja putem interneta: Mogući izvori pogrešaka. *Časopis za opća društvena pitanja*, 14 (1-2 (75-76)), 298-300.
24. Gilbert, C. N., & Ricketts, K. G. (2008). Children's attitudes toward older adults and aging: A synthesis of research. *Educational Gerontology*, 34(7), 570–586.
25. Grebenc, V. (2014). Understanding the needs of older people: shifting toward more community-based responses. *Revija za socijalnu politiku*, 21(2), 133-160.
26. Grigoryeva, A. (2017). Own gender, sibling's gender, parent's gender: The division of elderly parent care among adult children. *American Sociological Review*, 82(1), 116-146.
27. Harwood, J., & Giles, H. (1992). Don't make me laugh': Age representations in a humorous context. *Discourse & Society*, 3(4), 403-436.

28. Hawkins, M. J. (1996). College students' attitudes toward elderly persons. *Educational Gerontology: An International Quarterly*, 22(3), 271-279.
29. Hewstone, M., & Stroebe, W. (2003). *Uvod u socijalnu psihologiju: europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
30. Holroyd, A., Dahlke, S., Fehr, C., Jung, P., & Hunter, A. (2008). Attitudes Toward Aging: Implications for a Caring Profession. *Journal of Nursing Education*, 48(7), 374-380.
31. Hweidi, I. M., & Al-Obeisat, S. M. (2006). Jordanian nursing students' attitudes toward the elderly. *Nurse Education Today*, 26(1), 23-30.
32. Jarrott, S. E., & Savla, J. (2016). Intergenerational contact and mediators impact ambivalence towards future selves. *International Journal of Behavioral Development*, 40(3), 282-288.
33. Jedvaj, S., Štambuk, A. & Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1(1), 135-154.
34. Jutras, S., & Veilleux, F. (1991). Gender roles and care giving to the elderly: An empirical study. *Sex Roles*, 25(1), 1-18.
35. Kearney, N., Miller, M., Paul, J., & Smith, K. (2000). Oncology healthcare professionals' attitudes toward elderly people. *Annals of Oncology*, 11(5), 599-602.
36. Kite, M., & Smith Wagner, L. (2002). "Attitudes toward Older Adults". U Nelson, T. (ur.), *Ageism. Stereotyping and Prejudice against Older Persons* (str. 129-161). Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
37. Knox, V. J., Gekoski, W. L., & Johnson, E. A. (1986). Contact with and perceptions of the elderly. *The Gerontologist*, 26(1), 309-313.
38. Kogan, N. (1961). Attitudes toward old people: the development of a scale and an examination of correlates. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(1), 44-50.
39. Kowal, P., & Dowd, J. E. (2001). Definition of an older person. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project. *World Health Organization*, 10(2), 518-926.

40. Krajewska-Kułak, E., Cybulski, M., Aniśko, P., & Popławska, M. (2021). Age Differences in Attitudes towards Older People in Poland. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 1-10.
41. Lambrinou, E., Sourtzi, P., Kalokerinou, A., & Lemonidou, C. (2009). Attitudes and knowledge of the Greek nursing students towards older people. *Nurse education today*, 29(6), 617-622.
42. Lee B.A., Farrell C. R., & Link B. G. (2004). Revisiting the contact hypothesis: the case of public exposure to homelessness. *American Sociological Review* 69(1), 40–63.
43. Lee, Y. S. (2009). Measures of Student Attitudes on Aging. *Educational Gerontology* 35(2), 121-134.
44. Lee, Y. S., Shin, S. H., & Greiner, P. A. (2015). Can education change attitudes toward aging? A quasi-experimental design with a comparison group. *Journal of nursing education and practice*, 5(9), 90-99.
45. Lin, X., & Bryant, C. (2009). Students' Attitudes Toward Older People: A Cross-Cultural Comparison, *Journal of Intergenerational Relationships* 7(4): 411-424.
46. Liu, Y. E., Norman, I. J., & While, A. E. (2015). Nurses' attitudes towards older people and working with older patients: an explanatory model. *Journal of nursing management*, 23(8), 965-973.
47. McConatha, J. T., Hayta, V., Rieser-Danner, L., McConatha, D., & Polat, T. S. (2004). Turkish and US attitudes toward aging. *Educational Gerontology*, 30(3), 169-183.
48. Meshel, D. S., & McGlynn, R. P. (2004). Intergenerational contact, attitudes, and stereotypes of adolescents and older people. *Educational Gerontology*, 30(6), 457–479.
49. Mijoč, V. (2015). *Istraživanje stavova o osobama starije dobi u srednjoškolaca strukovnih škola u Zagrebu*. Diplomski rad. Zagreb: Medicinski fakultet.
50. Milas, G. (2009.) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.

51. Milutinović, D., Simin, D., Kačavendić, J., & Turkulov, V. (2015). Knowledge and attitudes of health care science students toward older people. *Medicinski pregled*, 68(11-12), 382-386.
52. Mosher-Ashley, P., & Ball, P. (1999). Attitudes of college students toward elderly persons and their perceptions of themselves at age 75. *Educational Gerontology*, 25(1), 89-102.
53. Nejašmić, I., & Toskić A. (2013.). Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive. *Hrvatski geografski glasnik* 75(1), 89–110.
54. Nelson, T. D. (2002). *Ageism: Stereotyping and Prejudice against Older Persons*. California: MIT press.
55. Okoye, U. O., & Obikeze, D. S. (2005). Stereotypes and perceptions of the elderly by the youth in Nigeria: Implications for social policy. *Journal of Applied Gerontology*, 24(5), 439–452.
56. Olsen, B. (1985). Prevention and Health Promotion in the Elderly. *Scandinavian Journal of Primary Health Care*, 3(1), 19-22.
57. Palmore, E. (1999). *Ageism: Negative and positive*. New York: Springer publishing company.
58. Palmore, E. (2001). The Ageism Survey: First findings. *The Gerontologist*, 41(1), 572–575.
59. Pennington, D. C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
60. Perloff, R. M. (2003). *The dynamics of persuasion: communication and attitudes in the 21st century, 2nd ed*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
61. Pettigrew, T. F., & Tropp, L. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(1), 751–783.
62. Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
63. Phillipson, C. (1998). *Reconstructing Old Age. New Agendas in Social Theory and Practice*. London: Sage.
64. Podhorecka, M., Husejko, J., Pyszora, A., Woźniewicz, A., & Kędziora-Kornatowska, K. (2022). Attitudes Towards the Elderly in Polish Society: Is Knowledge About Old Age and Personal Experiences a Predictor of Ageism?. *Psychology Research and Behavior Management*, 15(1), 85-95.

65. Randler, C., Vollmer C., Wilhelm D., Flessner M., & Hummel E. (2014). Attitudes Towards the Elderly Among German Adolescents. *Educational Gerontology*, 40(3), 230-238.
66. Requena, M. D. C., Swift, H. J., Naegele, L., Zwamborn, M., Metz, S., Bosems, W. P., & Hoof, J. V. (2018). Educational methods using intergenerational interaction to fight ageism. Ayalon, L., & Tesch-Römer, C. (ur.), *Contemporary perspectives on ageism*, (str. 383-403). Berlin: Springer Nature.
67. Ručević, S., Tomašić Humer, J., & Toter, K. (2015). Usporedba stavova i stereotipa o starijim osobama te očekivanja vezanih uz starenje: uloga dobi i kontakta. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(2), 223-241.
68. Runkawatt, V., Gustafsson, C., & Engström, G. (2013). Different cultures but similar positive attitudes: a comparison between Thai and Swedish nursing students' attitudes toward older people. *Educational Gerontology*, 39(2), 92-102.
69. Rusac, S., Štambuk, A., & Verić, J. (2013). Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49 (Supplement), 96-105.
70. Ryan, M., & McCauley, D. (2004). We built it and they did not come: knowledge and attitudes of baccalaureate nursing students toward the elderly. *The Journal of the New York State Nurses' Association*, 35(2), 5-9.
71. Rychtaříková, J. (2019). Perception of population ageing and age discrimination across EU countries. *Population and Economics*, 3(4), 1-29.
72. Sanderson, W., & Scherbov, S. (2008). "Rethinking Age and Aging". *Population Bulletin* 63(4), 3-16.
73. Schwartz, L. K., & Simmons, J. P. (2001). Contact quality and attitudes towards the elderly. *Educational Gerontology*, 27(2), 127-137.
74. Scott, T., Minichiello, V., & Browning, C. (1998). Secondary school students' knowledge of and attitudes towards older people: does an education intervention programme make a difference?. *Ageing & Society*, 18(2), 167-183.
75. Slevin, O. D. (1991). Ageist attitudes among young adults: Implications for a caring profession. *Journal of advanced nursing*, 16(10), 1197-1205.

76. Štifanić, M. (2018). Društveni aspekti starenja i obolijevanja. *Diacovensia: teološki prilozi*, 26(3), 505-527.
77. Tan, P. P., Zhang, N., & Fan, L. (2004). Students' attitudes toward the elderly in the people's Republic of China. *Educational Gerontology*, 30(4), 305-314.
78. Teater, B. (2018). How stereotypes and attitudes toward older adults are challenged through intergenerational contact: Young people explain the process. *Gerontology & Geriatrics Education*, 39(1), 104-116.
79. Thompson, M. M., & McCreary, D. R. (2003). *Attitude and Attitude Changes: Implications for OSSIS Speakers Bureau Programme*. Toronto: Defence R&D.
80. Tisaj, R. (2018). *Mišljenja učenika srednjih škola o starijim osobama*. Doktorska disertacija. Osijek: Medicinski fakultet.
81. Tomašić, J. (2011). Doprinosi li međugrupni kontakt pozitivnijim implicitnim i eksplicitnim stavovima adolescenata prema starim osobama?. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 57(26), 83-100.
82. Tomečak, M., Štambuk, A., & Rusac, S. (2014). Promišljanje starenja i starosti – predrasude, mitovi i novi pogledi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50(1), 36-53.
83. United Nations (2004). *World Population to 2300*. New York: United Nations.
84. United Nations (2019). *World population ageing, 2019: highlights*. New York: United Nations.
85. Ured pučke pravobraniteljice (2017). *Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije 2016*. Zagreb: Pučki pravobranitelj i Centar za mirovne studije.
86. Uzun, S., Kozumplik, O., Požgain, I., Kalinić, D., & Mimica, N. Stavovi i predrasude prema starijim osobama. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 136/137(1), 216-221.
87. Veronek, J. (2019). *Utjecaj različitih čimbenika na percepciju studenata sestrinstva prema starenju – usporedna analiza Slovenije i Hrvatske*. Doktorska disertacija. Maribor: Alma Mater Europaea.
88. Veronek, J., Bajš Janović, M., Janović, Š., Barić, H., Zurb, J., & Gvozdanović, Z. (2020). Attitudes towards older people in Croatian and Slovenian nursing students. *Psychiatria Danubina*, 32(4), 484-490.

89. Wood, J. H., Alushi, L., & Hammond, J. A. (2016). Communication and respect for people with dementia: student learning (CARDS)—the development and evaluation of a pilot of an education intervention for pre-qualifying healthcare students. *International Psychogeriatrics*, 28(4), 647-656.
90. Yazici, S. Ö., Kalayci, I., Esin, K. A. Y. A., & Tekin, A. (2016). Attitudes of students studying in health related departments towards the elderly. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 601-614.
91. Zloković, J., & Zovko, A. (2020). *Gerontologija: izazovi i perspektive*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
92. Zovko, A., & Vukobratović, J. (2017). Percepcija starenja i društveno-medijska slika o starima. *Andragoške studije*, 1(1), 111-124.
93. Zverev, Y. (2013). Attitude Towards Older People Among Malawian Medical and Nursing Students. *Educational Gerontology*, 39(1), 57-66.
94. Žižak, A. (2014). Simboličke i stvarne granice socijalne pedagogije u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 153-181.